

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

RAZGOVOR
SA AUTOROM

Goran Radovanović

Reditelj, scenarista

“ Umetnost je muka i borba sa
temama koje se same nameću

INTERVJU:

Gernot Šidl

Direktor austrijske organizacije za
kolektivno ostvarivanje prava VdFS

UFUS | AFA
ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE
Digitalno izdanje

Fotografija sa naslovne:
Lubarda, na kuću ti gavran pao, foto Privatna arhiva

Izdavač:
UFUS AFA ZAŠTITA, Terazije 27/6
11000 Beograd
+381 (0)62 189 11 44
+381 (0)11 624 31 65
office@ufusafazastita.org.rs

I N D E X

Uvodnik	05
Intervju: Gernot Šidl	06
Razgovor sa autorom: Goran Radovanović	13
Savet advokata	19

UVODNIK

Foto: Vojislav Gelevski

Stefan Gelineo

Direktor UFUS AFA

Reč direktora

Krajem maja UFUS AFA održala je redovnu godišnju sednicu Skupštine na kojoj je izabrano nekoliko novih članova rukovodećih organa – eminentnih filmskih autora. Uveren sam da će oni svojim iskustvom, znanjem i energijom doprineti daljem razvoju organizacije i nastavku uspešnog rada koji je UFUS AFA gradila tokom prethodnih godina.

Posebnu zahvalnost dugujemo članovima koji su završili svoje mandate nakon osam godina rada, praktično od samih početaka organizacije. Njihova posvećenost, istrajnost, odgovorne odluke i, pre svega, timski rad, bili su ključni za razvoj UFUS AFA u organizaciju koja danas uživa ugled i poverenje kako u Srbiji, tako i u međunarodnim okvirima.

Ovogodišnja sednica Skupštine još jednom je potvrdila da među članovima postoji sve veće interesovanje za rad organizacije, ali i veće razumevanje značaja odluka koje se donose. Verujemo da tome značajno

doprinosi i visok nivo transparentnosti koji negujemo u svim segmentima rada – od odlučivanja u organima upravljanja do prikupljanja i raspodele autorskih naknada - što smatramo jednom od najvažnijih vrednosti naše organizacije.

Tokom cele godine članovi imaju pristup dokumentaciji o radu UFUS AFA putem internet stranice organizacije, korišćenjem ličnih pristupnih podataka. Odluke Upravnog i Nadzornog odbora, mišljenja komisija za socijalna i kulturna davanja, kao i druga relevantna dokumenta, redovno se ažuriraju i dostupna su na uvid. Istovremeno, stručna služba organizacije svakodnevno je na raspolaganju članovima kako bi pružila potrebne informacije, pravne savete i podršku u ostvarivanju njihovih prava.

Na sednici Skupštine usvojen je niz važnih odluka za dalji rad organizacije, a među njima se posebno izdvaja predlog Komisije za socijalna davanja kojim se unapređuje socijalni položaj članova-penzionera sa najnižim penzijama, kao i članova koji su navršili 64 ili više godina života (žene), odnosno 65 ili više godina (muškarci), a nisu ostvarili pravo na penziju.

U manjim kinematografijama, kao i u zemljama u kojima ne postoji razvijeno sindikalno organizovanje u oblasti filmske i televizijske produkcije, autori se često suočavaju sa nesigurnim uslovima rada. Neretko ne postoje minimalni standardi naknade za rad, a angažmani se obavljaju bez odgovarajućih ugovora, što se kasnije odražava i na visinu penzija. Posledica toga je da mnogi filmski autori, uprkos značajnom doprinosu kulturi i društvu, u poznim godinama žive sa primanjima nedovoljnim za dostojanstven život.

UFUS AFA brine i o najmlađima, pa će tako deca članova dobijati godišnje vaučere koji pokrivaju zdravstvene usluge.

Verujemo da je zadatak kolektivne organizacije ne samo da štiti i ostvaruje autorska prava svojih članova, već i da, u skladu sa svojim mogućnostima, brine o njihovom dostojanstvu i kvalitetu života. Nastavićemo da radimo na unapređenju položaja filmskih autora, jačanju organizacije i očuvanju vrednosti na kojima je UFUS AFA izgrađena: profesionalnosti, transparentnosti, međusobnom poverenju i solidarnosti.

INTERVJU

Foto: Martin Jordan

Gernot Šidl

Direktor austrijske organizacije za kolektivno ostvarivanje prava VdFS

Autorsko pravo mora da se prilagodi eri striminga i veštačke inteligencije

Striming servisi su iz korena promenili način na koji se audiovizuelna dela koriste, dok veštačka inteligencija otvara potpuno nova pitanja u vezi sa korišćenjem kreativnog sadržaja. Ipak, autori i dalje dobijaju samo mali deo vrednosti koju stvaraju ova brzo rastuća tržišta. U razgovoru sa Gernotom Šidlom, direktorom austrijske organizacije za kolektivno ostvarivanje prava VdFS, govorimo o austrijskom sistemu zaštite autorskih prava, borbi protiv buyout ugovora, potrazi za pravičnom naknadom u onlajn okruženju i zašto će zajedničko delovanje na evropskom nivou biti presudno za budućnost autorskih prava.

Možete li da sumirate trenutni nivo zaštite autorskih prava autora u Austriji?

Fokusiraću se na audiovizuelne autore jer zastupamo i interpretatore audiovizuelnih dela, a to je posebna tema. Zaštita autorskih prava u Austriji slična je onoj u Nemačkoj, s tim što austrijski zakonodavac ne propisuje ko se smatra audiovizuelnim autorom – to pitanje ostavlja otvorenim. Jedino što zakon kaže jeste da svako ko doprinosi stvaranju audiovizuelnog dela na kreativan način treba da se smatra autorom. To u praksi znači da bi se status autora morao utvrđivati za svaki film pojedinačno. Evropske direktive o autorskom pravu prepoznaju reditelje, scenariste i kompozitore filmske muzike kao glavne autore audiovizuelnih dela, ali evropski zakonodavac takođe omogućava državama članicama da priznaju i dodatne nosioce prava, prema sopstvenom izboru. Upravo je to Austrija uradila.

Pre mnogo godina smo u VdFS-u odlučili da se određene grupe nosilaca prava smatraju autorima u svakom filmu: reditelji, direktori fotografije, montažeri, scenografi i kostimografi. Tih pet grupa se uvek smatra nosiocima prava kako bismo mogli da ostvarujemo njihova prava

“Umetnički sektor nema jak lobi, dok se sa druge strane nalaze veliki igrači, poput tehnoloških kompanija, onlajn i društvenih mreža, kao i striming servisa koji se protive predlozima za uvođenje naknada. Na njihovoj strani su i producenti audiovizuelnih dela koji žele da prihode sa ovih rastućih tržišta zadrže isključivo za sebe. Zbog svega nabrojanog veoma je teško uspostaviti sistem naplate.”

preko kolektivne organizacije. U suprotnom bi to bilo nemoguće, jer ne možemo da analiziramo svaki film niti da donosimo pojedinačne procene za svaki slučaj.

Veoma dugo autori praktično nisu zadržavali nikakva prava zbog instituta *cessio legis* – zakonskog podrazumevanog prenosa prava na iskorišćavanje dela sa filmskih stvaralaca na producente. To znači da se pretpostavlja da reditelj ili drugi nosilac autorskog prava, samim radom na filmu, prenosi sva prava iskorišćavanja na producenta. Naša organizacija je pre mnogo godina osporila takvo rešenje pred Sudom pravde Evropske unije, a Sud je 2012. presudio da se institut *cessio legis* mora promeniti i prilagoditi modelu koji danas postoji u austrijskom zakonodavstvu – pravilo “pravne pretpostavke”.

Austrija je poslednjih godina sprovela značajne reforme autorskog prava. Koje su najvažnije promene?

Pre svega, praksa *buyout* ugovora predstavlja veliki izazov u Austriji, jer se, u praksi, sva prava na iskorišćavanje dela prenose ugovorom za jednokratni honorar. To znači da nema naknade za autora za stvarno korišćenje dela. Autorsko pravo treba da reguliše upravo takve situacije. Trebalo bi da postoji naknada za svako korišćenje dela, uključujući i eksploataciju koja se odvija mnogo godina nakon njegovog nastanka. To ne može da se podrazumeva kao deo honorara koji autor dobije za rad na filmskom setu. Ovo je veliki problem i nešto protiv čega se borimo dugi niz godina.

Kada je reč o promenama u Austriji, poslednja velika reforma bila je usvajanje Direktive o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu (DSM Direktiva) iz 2019. godine. Ona je u austrijsko zakonodavstvo implementirana 2021. godine i to je bila poslednja značajna izmena Zakona o autorskom pravu. Dobili smo određene kvalitetne odredbe iz oblasti ugovornog prava, zasnovane na principu primerene i proporcionalne naknade. Međutim, problem je način na koji su te odredbe prenete u austrijsko pravo. Austrijski zakonodavci direktive uglavnom prenosi doslovno, najčešće metodom „copy-paste“, bez dodatnih razrada, što stvara probleme.

Trenutno pokušavamo da uvedemo model koji postoji u nemačkom autorskom pravu. Nemačku doživljavamo kao našeg „starijeg brata“ jer je deset puta veća od Austrije. Trudimo se da preuzmемо najbolja rešenja za određene probleme od Nemačke i drugih zemalja EU, poput Francuske.

U Nemačkoj postoji sistem zajedničkih pravila o naknadama (GVR), koji omogućava reprezentativnim organizacijama autora i interpretatora da zaključuju sporazume sa organizacijama korisnika, producenata i emitera. To je slično kolektivnim ugovorima u radnom pravu, gde se mogu uspostaviti obavezujuća pravila za čitav sektor. Takva pravila postavljaju osnovne standarde zaštite autora i rezultat su pregovora kolektivnih organizacija. Trenutno pokušavamo da uspostavimo sličan sistem i u Austriji. Pozivamo se na DSM Direktivu i princip primerene i proporcionalne naknade, jer

“Ne želimo da zaustavimo tehnološki napredak, ali inovacije moraju da uključe neku vrstu pravične naknadu za ljude koji stvaraju dela i one koji ih interpretiraju. OpenAI, Suno i druge AI kompanije ne bi ni postojale da nije bilo autorskih dela na kojima su izgradile svoje proizvode.”

smatramo da bi on trebalo da bude implemetiran po uzoru na gorepomenuti nemački sistem zajedničkih pravila o naknadama (GVR). Ali, to nije lako jer takav sistem kod nas ranije nije postojao, a drugo, gotovo svi akteri – emiteri, producenti i drugi – nastoje da spreče njegovo usvajanje.

Živimo u digitalnom dobu, uz brojne izazove koje donose striming platforme i veštačka inteligencija. Gde danas vidite najveću neravnotežu i kako zaštititi autore?

Najveći izazov svakako predstavlja striming, jer naknade za striming praktično ne postoje. To je prilično neverovatno kada se pogleda kako se u savremenom svetu kozumiraju audiovizuelni sadržaji.

Audiovizuelna dela su osnov postojanja platformi, tu je prisutna ogromna eksploatacija AV dela, a nivo naknada za autore je gotovo nepostojeći. Složićemo se da to nije pravično. Postavlja se pitanje da li u 2026. autorsko pravo uopšte funkcioniše ukoliko ne obezbeđuje odgovarajuću naknadu za onlajn korišćenje?

“Trebalo bi da postoji naknada za svako korišćenje dela, uključujući i eksploataciju koja se odvija mnogo godina nakon njegovog nastanka. To ne može da se podrazumeva kao deo honorara koji autor dobije za rad na filmskom setu.”

Drugi veliki problem je veštačka inteligencija koja predstavlja novu dimenziju intenzivnog korišćenja autorskih dela bez ikakve naknade. Na ovom polju trenutno nema transparentnosti, nema licenciranja, nema pravične naknade niti zakonske regulative. To su trenutno dve glavne teme na koje smo fokusirani. Pripremili smo brojne zakonodavne predloge za uvođenje novih prava na naknadu kojima bi se upravljalo preko kolektivnih organizacija, kako za onlajn eksploataciju, tako i za upotrebu dela u sistemima veštačke inteligencije, ali oni još uvek nisu stigli do austrijskog parlamenta. Umetnički sektor nema jak lobi, dok se sa druge strane nalaze veliki igrači, poput tehnoloških kompanija (OpenAI i druge), onlajn i društvenih mreža (Google, Meta i druge), kao i striming servisa (Netflix i drugi), koji se protive predlozima za uvođenje naknada. Na njihovoj strani su i producenti audiovizuelnih dela koji žele da prihode sa ovih rastućih tržišta zadrže isključivo za sebe. Zbog svega nabrojanog veoma je teško uspostaviti sistem naplate.

Pre nekoliko godina u Beču smo osnovali Austrijsku inicijativu za autorsko pravo. Možda ste čuli za nemačku Inicijativu za autorsko pravo sa sedištem u Berlinu, koja

Gernot Schoedl, foto Martin Jordan

organizuje godišnje konferencije i vodi veoma aktivne lobističke aktivnosti. Mi smo osnovali sličnu inicijativu u Austriji, kojom upravlja VdFS. Kroz javne događaje, sastanke sa političarima i različite kampanje pokušavamo da utičemo na donošenje odluka. Međutim, u manjim zemljama kao što je Austrija veoma je teško ubediti političare da regulišu oblast veštačke inteligencije, a njihov odgovor je: “Takva regulativa mora doći sa evropskog nivoa; to ne može da se radi na nacionalnom nivou.”

VdFS je jedan od osnivača SAA (Society of Audiovisual Authors) i tokom deset godina je imala predstavnike u Upravnom odboru. Veoma smo aktivni na evropskom nivou jer verujemo da se promene mogu lakše realizovati kroz evropske organizacije poput SAA, naročito kada je reč o temi kao što je veštačka inteligencija. Međutim, to nije lako postići jer su lobiji velikih tehnoloških i AI kompanija iz Silicijumske doline veoma jaki u Briselu i raspolazu ogromnim finansijskim resursima.

Ne želimo da zaustavimo tehnološki napredak, ali inovacije moraju da uključe neku vrstu pravične naknadu za ljude koji stvaraju dela i one koji ih interpretiraju. Kreacije autora i interpretatora predstavljaju osnovu ekonomskog uspeha ovih platformi. OpenAI, Suno i druge AI kompanije ne bi ni postojale da nije bilo autorskih dela na kojima su izgradile svoje proizvode.

Organizacije UFUS AFA i VdFS su nedavno potpisale sporazum o saradnji. Da li snažnija regionalna i evropska saradnja može biti deo rešenja?

Mislím da je su saradnja i jedinstvo svih aktera od izuzetnog značaja, posebno na evropskom nivou. Veoma je važno da

nastupamo zajedno. SAA, FSE, FERA, AEPO-ARTIS, EVA - sve organizacije koje predstavljaju autore i interpretatore treba da budu jednoglasne o ključnim pitanjima, da razmenjuju znanja i međusobno se podržavaju.

To ćemo rado činiti i sa UFUS AFA. Možemo da podelimo svoje iskustvo, jer VdFS postoji više od trideset godina

Gde se Austrija trenutno nalazi kada je reč o regulisanju veštačke inteligencije?

Kontinuirano razvijamo nove pravne predloge. Pripremili smo predloge izmena austrijskog Zakona o autorskom pravu kojima bi se regulisale AI kompanije, obezbedila pravična naknada za autore i interpretatore (za korišćenje njihovih dela kao ulaznih podataka za AI, kao i za rezultate koje AI generiše) i uspostavio sistem kolektivne naplate naknada preko organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, uz obavezna izdvajanja sredstava za socijalne i kulturne fondove.

Austrijska politička stranka Zeleni preuzela je naš predlog sa internet stranice VdFS-a i bez našeg znanja ga podnela Parlamentu. Zahvaljujući tome, predlog je razmatran u Odboru za pravna pitanja, ali je odlučeno da se rasprava odloži dok se ne vidi u kom pravcu će se razvijati evropska regulativa. Pripremili smo i predlog za evropske zakonodavce kojim bi se obezbedila pravična naknada za sve autore, ne samo audiovizuelne autore i interpretatore. Tekst ovog predloga dostupan je na našem sajtu na engleskom jeziku i pokušavamo da ga promoviramo preko evropskih organizacija poput SAA. Ali, i unutar same zajednice evropskih autora postoje

“Austrijski Vrhovni sud nedavno je presudio da cloud servisi moraju da plaćaju naknadu za privatno kopiranje. Mi smo jedna od retkih zemalja EU u kojoj je doneta takva odluka – nemački Vrhovni sud je ranije doneo potpuno suprotnu presudu.”

različiti interesi. Francuska udruženja, na primer, zagovaraju drugačiji sistem od onoga koji mi predlažemo. Neki predlažu model licenciranja, drugi sistem prava na posebnu naknadu, a treći proširene kolektivne licence (ECL). Te razlike dodatno otežavaju postizanje zajedničkog cilja. Trebalo bi da budemo složni.

Glavni problem je, međutim, u tome što velike tehnološke kompanije ne žele da plaćaju nikakvu naknadu. One tvrde da svako korišćenje – kako unos podataka (input), tako i generisanje rezultata (output) – potpada pod izuzetak za „rudarenje teksta i podataka“ (text and data mining), što, naravno, nije tačno. U Nemačkoj je nedavno sud u predmetu „GEMA protiv OpenAI“ presudio da se izuzetak za „rudarenje teksta i podataka“ ne može primenjivati na obuku generativnih sistema veštačke inteligencije. Nije reč o odluci Vrhovnog suda, ali je svakako pozitivan signal. U Francuskoj, Nemačkoj i drugim državama EU u toku su brojni sporovi protiv AI kompanija. U Austriji smo nedavno dobili pozitivnu odluku Vrhovnog suda u vezi sa naknadom za privatno kopiranje. Naime, presuđeno je da cloud servisi moraju da u Austriji plaćaju naknadu za privatno kopiranje. Mi smo jedna od retkih zemalja EU u kojoj je doneta takva odluka – nemački Vrhovni sud je ranije doneo potpuno suprotnu presudu.

Čuvanje autorskih dela u cloud servisima za privatne potrebe smatra se oblikom privatnog kopiranja, čak i kada pružalac usluge samo obezbeđuje prostor za skladištenje podataka. Presuda je nedavno donesena, pa sada sledi utvrđivanje tarifa i pregovori sa kompanijama koje pružaju ovu uslugu. To nije lako, jer velike kompanije poput Apple-a nisu smeštene u Austriji, a ipak morate da pregovarate sa njima.

Zaključak: Sve ovo je moguće zahvaljujući stvaranju pravnog presedana. Zato je važno pokretati sudske postupke i otvarati nova pravna pitanja.

Koje ključne bitke očekuju VdFS u narednim godinama?

Te bitke su neprestane. Prva je borba sa velikim kompanijama – tehnološkim gigantima iz Silicijumske doline, onlajn platformama kao što je YouTube, društvenim mrežama (Instagram, Facebook i TikTok), kao i striming servisima, poput Netfliksa. To su danas glavni servisi koji eksploatišu audiovizuelna dela i neophodno je uspostaviti funkcionalni sistem kolektivne naplate naknada za autore i interpretatore. SAA je nedavno objavila kratki izveštaj sa nekim veoma zanimljivim podacima. On pokazuje da

“Audiovizuelna dela su osnov postojanja platformi, tu je prisutna ogromna eksploatacija ovih dela, a nivo naknada za autore je gotovo nepostojeći. Postavlja se pitanje da li autorsko pravo danas uopšte funkcioniše ako ne obezbeđuje odgovarajuću naknadu za onlajn korišćenje?”

autori dobijaju svega 0,53 odsto (!) od vrednosti evropskog audiovizuelnog tržišta.

Takođe, prihodi od on-demand i onlajn korišćenja dela čine samo 13 odsto ukupnih prihoda od autorskih naknada, a svega nekoliko zemalja je, kao Francuska, uspelo da naplaćuje naknade od striming platformi. To je potpuno suprotno načinu na koji se audiovizuelna dela danas koriste i to mora da se menja. Uvek postoji i ona bitka koja se vodi sa drugim zainteresovanim stranama i drugim nosiocima prava, poput producenata i emitera. Između sebe neprestano pregovaramo o procentima i raspodeli prihoda, uključujući i naknade za privatno kopiranje. To je proces koji se stalno ponavlja. Sada imamo odluku suda o cloud servisima i očekujemo nove prihode, ali najpre moramo da postignemo dogovor o raspodeli tih sredstava među kolektivnim organizacijama u Austriji.

Treća velika bitka, naravno, odnosi se na AI kompanije.

Da li ste optimista ili pesimista kada je reč o budućnosti autorstva i vrednovanja autorskog rada?

Nije lako odgovoriti na to pitanje. Ne želim da budem pesimista, ali ne mogu ni da budem previše optimističan. Veštačka inteligencija nudi velike mogućnosti kada je reč o ljudskoj kreativnosti jer može da bude izuzetno koristan alat koji podstiče stvaralaštvo i povećava produktivnost. S druge strane, predstavlja ozbiljnu pretnju za mnoge profesije u audiovizuelnom sektoru. Nisam siguran koliko

dugo će postojati zanimanja poput glumaca sinhronizacije, prevodilaca i nekih drugih profesija. Pojaviće se nova zanimanja dok će neka nestati, što je za očekivati kao sastavni deo tehnološkog razvoja.

Upravo zato nam je potreban “sistem posebne naknade”. Sistem licenciranje nije dobro rešenje, jer je nemoguće licencirati svako delo koje AI koristi. AI modeli su previše složeni i raznovrsni. To nije isto kao reprodukcija DVD-a ili Blu-ray diska, gde je korišćenje relativno lako pratiti i obračunavati. Mislim da ćemo na kraju morati da prihvatimo neki oblik paušalne naknade za ovakvu masovnu upotrebu. Osim toga, sa sistemom licenciranja sav novac bi išao samo producentima, dok bi sa sistemom posebne naknade svi nosioci prava imali podjednake koristi.

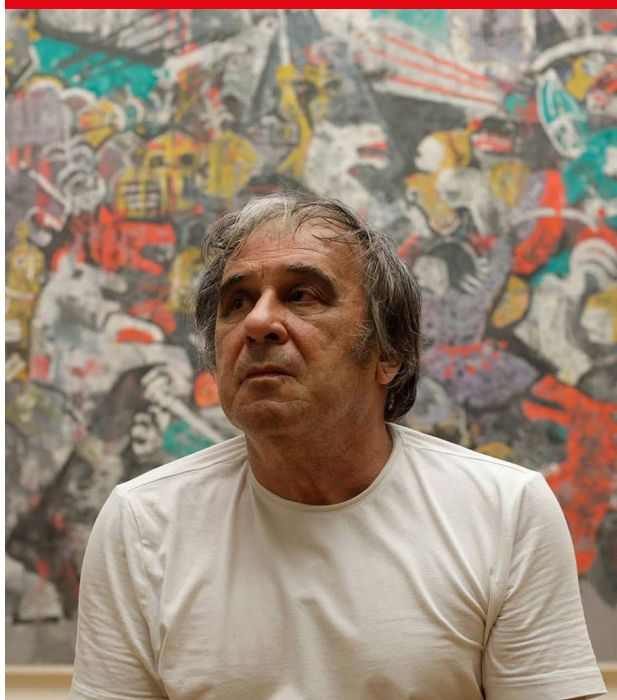
Predlog VdFS-a je da se deo prihoda koje ostvaruju AI kompanije usmeri ka socijalnim i kulturnim institucijama koje podstiču ljudsku kreativnost. Uostalom, i veštačkoj inteligenciji su potrebna nova dela. Bez njih bi samo ponavljali postojeće sadržaje. Sistem posebne naknade koja bi se kolektivno ostvarivala bio bi u interesu svih. Međutim, već petnaest godina se bavim autorskim pravom i znam da je šanse da se takva odluka donese na nacionalnom nivou veoma mala. Gotovo sve značajne zakonske promene u Austriji došle su kroz evropske direktive i potom bile prenete u domaće zakonodavstvo. Zato je za VdFS od presudne važnosti da bude aktivan na evropskom nivou.

XII Sednica Skupštine UFUS AFA, održana 29. maja 2026. godine,
Foto: Nikola Skenderija

RAZGOVOR SA AUTOROM

Goran Radovanović

Reditelj, scenarista

Umetnost je muka i borba sa temama koje se same nameću

Dobitnik nacionalnog priznanja za vrhunski doprinos kulturi, reditelj, scenarista i producent Goran Radovanović gotovo četiri decenije stvara dela koja ostavljaju snažan trag u domaćoj i međunarodnoj kinematografiji. Od dokumentarnih filmova koji istražuju ključne društvene i političke teme (“Kasting”, “Pileći izbori”, “Uz Fidela do kraja”, “Slučaj Makavejev ili proces u bioskopskoj Sali”, “Čekajući Handkea”) do igranih ostvarenja koja otvaraju univerzalna pitanja ljudske sudbine (“Hitna pomoć”, “Enklava”, “Bauk”).

Umetnici su često bili junaci njegovih filmova, ali ne kao istorijske ličnosti, već kao povod za promišljanje vremena, društva i čoveka. Tako je i sa njegovim najnovijim filmom

„Lubarda, na kuću ti gavran pao“ čija se premijera očekuje na jesen.

U razgovoru za Bilten UFUS AFA govorio je o inspiraciji koju je pronašao u liku i delu Petra Lubarde, odnosu umetnosti i društva, izazovima filmske produkcije, ali i o tome zašto tokom cele karijere nije pristajao na umetničke i političke kompromise.

Šta se krije iza naslova Vašeg poslednjeg filma “Lubarda, na kuću ti gavran pao”?

Naslov potiče od naziva Lubardine najznačajnije slike “Na kuću ti gavran pao”. Reč je o svojevrsnoj prevratničkoj slici u opusu Petra Lubarde koja je na izložbi u galeriji ULUS 1953. godine izazvala pravu revoluciju. Čuveni profesor, likovni kritičar i osnivač katedre za modernu umetnost na Filozofskom fakultetu Lazar Trifunović tada je napisao: “Noćas je zvezda repatica udarila u Beograd”. Toliki je bio odjek te izložbe i te slike, koja je u vremenu socrealizma izazvala snažan estetski šok i praktično označila uvod u srpsku modernu.

Želeo sam da napravim film koji neće govoriti samo o tragičnoj ličnosti Petra Lubarde, njegovom privatnom životu i odnosu umetnika i društva, već i o metafizičkom sloju njegovog stvaralaštva – o tome šta je umetnik i šta je suština umetnosti. U tom traganju “prizvao” sam u pomoć i Njegoša, njegovog i našeg saplemenika, čiji stihovi nude odgovore na neka od ključnih pitanja umetnosti.

Kada radim filmove o velikim ličnostima poput Petra Lubarde, uvek osećam posebnu odgovornost. Za mene je on, uz Savu Šumanovića, najveći slikar 20. veka. Potrebno

“Zahvaljajući postojanju UFUS AFA danas autori imaju određenu sigurnost. U zemlji u kojoj ne postoji snažna sindikalna zaštita, ovakav sistem pruža autorima kakav takav osećaj sigurnosti.”

je pronaći pravu meru između monografskog pristupa i predstavljanja njegovog revolucionarnog dela koje je otvorilo vrata srpskom modernizmu.

S druge strane, Lubarda je bio izrazito tradicionalan po temama koje je birao. Naslikao je portret Njegoša, više verzija Kosovskog boja, monumentalna dela inspirisana fresko-slikarstvom. U njemu istovremeno postoje klasična tematika i moderan izraz. Kako pomiriti te dve strane? Mislim da sam rešenje pronašao kroz lik Guslara. “Guslar” je i naziv jedne od ključnih Lubardinih slika sa čuvene izložbe iz 1953. On predstavlja vezu sa tradicijom, nacionalnim temama i kolektivnim sećanjem. Kao nekakav “glas Naroda”, poslužio mi je da izgradim modernu, hibridnu filmsku priču.

U filmu glavnu ulogu ima skulptura Petra Lubarde koju je izradio veliki srpski vajar Marko Crnobrnja, Anica Dobra

Na snimanju filma Slučaj Makavejev

u filmu igra osam uloga, dok se Vojin Ćetković pojavljuje u ulozi Njegoša. Vaja Dujović igra Lubardinu ženu. Tako je nastalo hibridno delo koje, po mom mišljenju, najvernije odražava duh Lubardinog slikarstva i njegovog života, a koji ima prizvuk antičkog agona i može se definisati kao večna borba dobra i zla.

U svojim ranijim filmovima, poput “Slučaja Makavejev” ili “Čekajući Handkea”, često ste se bavili umetnicima i umetnošću. Šta Vas privlači takvim temama?

“Slučaj Makavejev” govori o odnosu umetnika i društva kroz prizmu politike i cenzure. Kroz opus Dušana Makavejeva i slučaj suđenja i potom zabrane filma “WR: Misterije organizma” pokušao sam da analiziram titoizam. Handke mi je, s druge strane, poslužio kao povod da istražujem ne toliko njegovu književnost ili ličnost, koliko život srpskog naroda na Kosovu, koji je on duboko razumeo i opisao u knjizi „Ptice kukavice Velike Hoće“.

Goran i Karpo Godina

“Jedan sam od retkih srpskih autora koji nikada nije snimio komercijalni film niti reklamu. Živim isključivo od autorskog rada na umetničkim, dokumentarnim ili igranim filmovima.”

Film o Lubardi otišao je korak dalje – ka egzistencijalnim i metafizičkim pitanjima same prirode umetnosti.

Umetnici su vam uvek inspiracija. Ko je sledeći?

Sledeći sam ja sam sebi. Zašto da ne? (smeh).

Tokom karijere podjednako ste snimali dokumentarne i igrane filmove. Od čega zavisi izbor forme - da li je to stvar trenutka, inspiracije, novca?

Umetnost je muka i borba sa temama koje se same nameću. Pripadam grupi autora koji ne traže teme nego se one nametnu. To su životni problemi, lične i društvene dileme koje pokušam da razumem. Moje teme su istovremeno i individualne i opšte teme srpskog društva: izbeglištvo, ratovi u okruženju, NATO bombardovanje Srbije, Kosovo i Metohija, Peti oktobar, tranzicija, propast sela, margina kao takva. I igrani i dokumentarni filmovi koje sam snimao proizilaze iz tih pitanja. Dokumentarni film biram kada je potreban analitički pristup, a igrani kada želim snažniji estetski okvir i izraženiji autorski stav. Nisam usamljeni

Na snimanju filma Bauk

slučaj. U svetu postoji mnogo autora koji ravnopravno rade obe forme.. Na našim prostorima to je ređe. Želimir Žilnik jedan je od retkih koji, poput mene, podjednako snima igrane i dokumentarne filmove. U svetu je to čest autorski pristup, naročito u nemačkoj školi filma kojoj sam blizak kroz autore poput Vima Vendersa, Vernera Hercoga i drugih.

Naravno, ponekad na izbor utiču i praktični razlozi – inspiracija, okolnosti ili budžet.

Retrospektive Vaših filmova organizovane su širom sveta. Kako objašnjavate činjenicu da publika lako prepoznaje i razume priče koje deluju izrazito lokalno?

Poslednja retrospektiva održana je u Amsterdamu ovog proleća i ponovo se pokazalo koliko su određene teme

Bauk

univerzalne. Kao što je Čehov duboko vezan za rusku provinciju ili Dostojevski za svoj Petrograd, tako i moje priče proizilaze iz srpskog društva i njegovih ključnih istorijskih iskustava. Međutim, unutar tih konkretnih okolnosti postoje univerzalne ljudske dileme: materinstvo u “Bauku”, dečastvo i usamljenost u “Enklavi”, socijalna nemoć i prisila na poniženje u “Kastingu”, usamljenost na selu i nedostatak komunikacije u filmu “Pileći izbori”. **Dobili ste brojne nagrade, a nedavno i državno priznanje “za vrhunski doprinos kulturi”.**

To je velika čast za koju me je nominovalo Udruženje filmskih umetnika Srbije. Posebno mi znači što to priznanje počiva na mišljenju mojih kolega koji su me predložili za “vrhunski doprinos kulturi”.

Enklava

Ponosan sam i na činjenicu da su mnogi moji najbliži saradnici takođe dobitnici nacionalnih priznanja - od pokojnog montažera Andrije Zafranovića i kostimografkinje Mirjane Ostojić do direktora fotografije Radoslava Vladića i scenografa Vladislava Lašića.

Finansiranje filmova danas postaje sve teže. Istraživanja pokazuju da reditelji i scenaristi rade najviše neplaćenog posla, pa su prinudeni da rade na više projekata istovremeno. Vi ste reditelj, scenarista, ali i producent svojih filmova – kako se nosite sa tim izazovima?

Svestan sam tih problema, ali sam istovremeno i jedan od retkih srpskih autora koji nikada nije snimio komercijalni film niti reklamu. Živim isključivo od autorskog rada

Lubarda, Na kuću ti gavran pao

na umetničkim, dokumentarnim ili igranim filmovima. Nisam umeo niti želeo da pravim kompromise, ali me je upravo ta teškoća finansiranja materala da budem efikasan i da pronalazim teme koje mogu da realizujem sa manjim budžetima.

Film o Lubardi je dobar primer. Od Filmskog centra Srbije dobio sam sredstva predviđena za skroman dokumentarni film, a napravio igrano ostvarenje sa dokumentarnim arhivskim materijalima, dakle ostvarenje čija vrednost višestruko premašuje odobreni budžet.

Više ne ulazim ni u komplikovane procedure sa evropskim fondovima. Imao sam iskustvo sa Eurimažom i shvatio da takvi procesi traju predugo, podrazumevaju mnogo birokratije i često vode kompromisima koji nisu u skladu

Sa Milenom Dravić

Pileći izbori

Na snimanju Enklave

sa mojom autorskom vizijom. Ulazite u koprodukcione odnose sa bogatijim zemljama čiji su budžeti mnogo veći pa gubite status glavnog producenta i dobijate saradnike koji su na nižem nivou (u estetskom smislu) nego što želite.

Kada sam sa Nemačkom radio "Enklavu" u ekipi sam s jedne strane imao umetnike evropskog formata, kakav je Andrija Zafranović u montaži ili Vladislav Lašić u scenografiji, dok su sa strane nemačkog producenta radili ljudi koji su tek počinjali karijere na nemačkoj televiziji.

Tu dolazi do nesklada i umetničkih kompromisa na koje pristajete ili ne pristajete. Ja sam odabrao manje i efikasnije koprodukcione odnose. Uspešno sam sarađivao sa Bugarskom na dva poslednja filma "Bauk" i "Lubarda", a iz ruske kinematografije angažovao sam vrhunskog direktora fotografije Vladislava Opeljanca.

Nisam za zatvaranje u nacionalne okvire, ali nisam spreman ni da po svaku cenu prihvatam pravila koja često podrazumevaju političku korektnost, tematsku podobnost ili druge vrste duhovnog ili materijalnog uslovljavanja.

Koliko ste kompromisa pravili tokom karijere?

Nikada nisam pravio veće kompromise, posebno ne one umetničke.

Goran i Vladislav Opeljanec

"Veoma dugo se interesujem za psihologiju, posebno za psihoanalizu. Čak sam i otvorio kongres svetskih psihoanalitičara koji je svojevremeno održan u Beogradu. Moj referat je bio pogled na psihološke probleme iz vizure dramske umetnosti."

Pošto sam i producent sopstvenih filmova, kada nastanu problemi, posledice snosimo moja porodica i ja. Uzimam kredite, pozajmljujem novac i vraćam ga kroz naredne projekte. Ali nisam pristajao ni na umetničke ni na političke kompromise. Nikada! I Bogu hvala, moji filmovi se prikazuju širom sveta.

Kako ocenjujete rad UFUS AFA zaštite?

Tantijeme koje dobijamo za naš raniji rad predstavljaju suštinu postojanja ovakve organizacije.

Imam 68 godina i debitovao sam još u 20. veku. Moj prvi autorski projekat bio je film „Oktoberfest“ Dragana Kresoje iz 1988. godine, u kojem sam radio kao scenarista. Taj film je emitovan bezbroj puta pre nego što je UFUS AFA počela da prikuplja i raspodeljuje tantijeme. Zamislite samo da su autori dobijali tantijeme od početka svog rada?! Zato je ovo što danas imamo velika stvar.

Iskreno, u početku nisam verovao da će taj sistem zaživeti u Srbiji, zvučalo je pomalo nestvarno da ćeš dobijati novac za nešto što si davno uradio. Ali, organizacija je postavila čvrste temelje i čini se da se razvija u dobrom pravcu. Posebno me raduje što će i moje kolege iz drugih profesija, poput montažera, ubuduće biti ravnopravno tretirani kao autori. Za mene je montaža jednako važna kao fotografija, možda čak i važnija, jer je najbliža režiji ili kako je Andrija Zafranović definisao - “poslednja faza režije”.

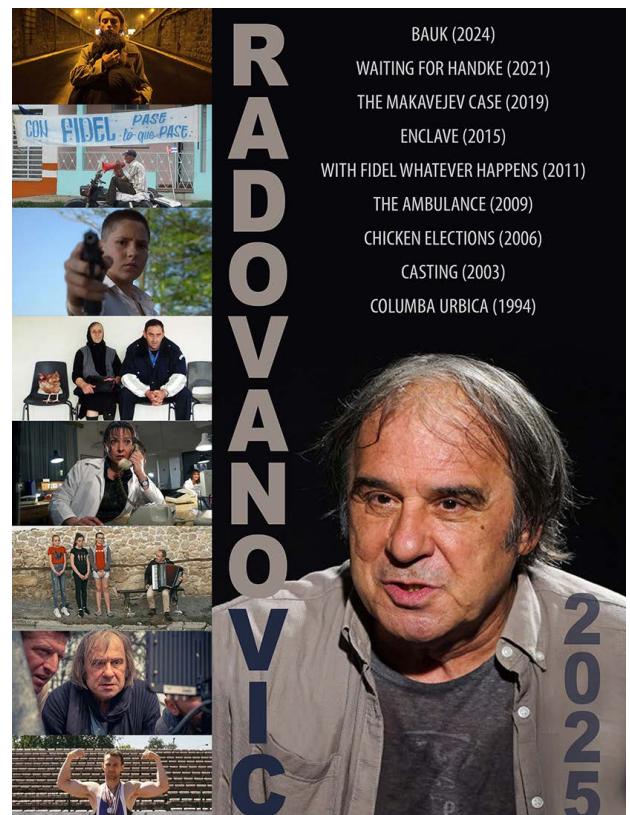
Goran - Babylon

„Nikada nisam pravio umetničke ni političke kompromise. Ne želim da po svaku cenu igram prema pravilima fondova i političke podobnosti.”

Danas autori imaju određenu sigurnost. U zemlji u kojoj ne postoji snažna sindikalna zaštita, ovakav sistem pruža autorima kakav takav osećaj sigurnosti. Kada na televiziji ugledate film koji ste snimili pre trideset godina, to je samo po sebi velika radost. A dodatno zadovoljstvo je saznanje da će vam kao autoru njegovo novo emitovanje doneti i zasluženu naknadu.

RADOVANOVIC retrospective Athens

SAVET ADVOKATA

Foto: Aleksandar Carević

Stevan Pajović

Kancelarija "T-S Legal"

Pravedna raspodela posebne naknade: Zašto obim kopiranja ne sme biti jedini kriterijum?

Uvod: Šta je posebna naknada i čemu služi?

Posebna naknada predstavlja zakonom garantovanu kompenzaciju koja se naplaćuje od uvoza i prodaje tehničkih uređaja i praznih nosača zvuka, slike i teksta (poput pametnih telefona, hard diskova i USB fleš memorija), a koji su podobni za umnožavanje autorskih dela za lične, nekomercijalne potrebe građana. Budući da autor ne može da kontroliše niti da naplati svako pojedinačno privatno kopiranje svog dela, zakonodavac je uveo ovu paušalnu naknadu kako bi ublažio finansijsku štetu koju stvaraoci trpe usled izmakle dobiti. Međutim, dok je sam mehanizam naplate relativno jasno postavljen, pitanje unutrašnje raspodele prikupljenih sredstava između organizacija koje zastupaju različite vrste autora (muzičke i filmske) ostaje jedno od najsloženijih pravno-ekonomskih pitanja u oblasti kolektivnog ostvarivanja prava.

Intencija zakona naspram puke statistike: Izmakla dobit kao polazište

U dosadašnjim raspravama često se favorizovao stav da bi raspodela posebne naknade trebalo da se zasniva isključivo na statističkom obimu, odnosno na pukoj učestalosti umnožavanja određenih dela na tržištu. Ovakav pristup je bazično pogrešan i pravno neodrživ. Svrha posebne naknade nije nagrađivanje popularnosti, već nadoknada pretrpljene štete (izmakle dobiti). Šteta koju filmski autor trpi kada građanin besplatno preuzme i snimi njegov film na hard disk nemerljivo je veća od štete koju trpi muzički autor kada se umnoži jedna pesma. Da bi se ostvario pravičan balans, raspodela naknade mora uzeti u obzir sledeće ključne parametre:

1. Ekonomska vrednost i troškovi produkcije dela

Proizvodnja jednog dugometražnog igranog filma predstavlja višemilionsku investiciju koja zahteva godine rada, angažovanje stotina profesionalaca i kompleksne tehničke resurse, što je višestruko skuplje od produkcije pojedinačnog muzičkog dela. Samim tim, ekonomska vrednost filmskog dela na tržištu je neuporedivo veća, a ekonomska šteta koju autor trpi usled neovlašćenog umnožavanja dramatično linearno raste u odnosu na kraće forme. Ako se u obzir uzme samo broj kopija, u potpunosti se ignoriše ekonomska realnost i uloženi kapital u stvaranje dela.

2. Tehnički parametri: Zauzeće memorijskog prostora

Jedan od najočiglednijih, materijalnih parametara jeste činjenica da prosečan film (koji traje oko dva sata) zauzima stotinama puta više memorijskog prostora na pametnom telefonu ili hard disku nego jedna trominutna pesma. S obzirom na to da se posebna naknada plaća direktno prema kapacitetu memorije tehničkih uređaja koje građani kupuju, potpuno je logično i pravično da se prilikom raspodele ceni udeo koji filmska dela zauzimaju u tom prostoru. Građani kupuju uređaje sa većim kapacitetom (od 128 GB, 256 GB ili više) primarno da bi mogli da skladište i gledaju video-sadržaje visoke rezolucije, što direktno generiše veću stopu naplate posebne naknade.

3. Informaciona asimetrija i priroda konzumacije sadržaja

Muzička dela se, po svojoj prirodi, konzumiraju repetitivno – ista pesma se može poslušati na desetine puta u toku jednog meseca, što veštački podiže statistiku umnožavanja u istraživanjima javnog mnjenja. Sa druge strane, igrani film ili serija se najčešće gledaju jednom ili dva puta, ali ta konzumacija traje satima i ima dublji ekonomski efekat na tržište (npr. gubitak bioskopske ulaznice ili VoD pretplate). Oslanjanje isključivo na

anketne podatke o broju preuzetih fajlova stvara privid dominacije jednog žanra, dok potpuno zanemaruje suštinski intenzitet i ekonomsku težinu iskorišćavanja audiovizuelnog sadržaja.

Zaključak: Ka pravičnom modelu i održivom kreativnom ekosistemu

Raspodela posebne naknade ne sme biti svedena na prostu matematičku formulu zasnovanu na anketama o navikama potrošača, jer takav model direktno diskriminiše filmske autore. Da bi sistem bio održiv i pravedan, moraju se primeniti korigovani koeficijenti koji uvažavaju ekonomsku vrednost i cenu korišćenja dela, troškove produkcije i tehnički udeo u zauzeću memorije.

Baš kao što su organizacije interpretatora prepoznale logiku i sporazumno odredile jednak položaj glumaca i muzičkih izvođača, vreme je da se isti princip pravičnosti primeni i na same autore. Samo kroz sveobuhvatan pristup, koji ceni težinu i specifičnost kinematografije, možemo osigurati da filmski stvaraoci u Srbiji dobiju adekvatnu i pravičnu naknadu.

Lubarda, Na kuću ti gavran pao

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

UFUS | AFA

ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Pratite nas na
društvenim mrežama:

www.ufusafazastita.org.rs